

A PIROSSZEMŰ KIS KAKAS

Írta: NAGY ISTVÁN

Két éve égett már a világ. A menetszázadok többnyire éjszaka szálltak vonatra és nem bokrétázták fel a puszkák csövét a katonák. Most már visszatérőben koszorúzták meg a harcosokat, már akit vöröskezeses vonatok hoztak haza befejezni a hősihalált. Még nem is jutott mindenkinek, mert a virágos kertekbe krumplit ültettek. Kenyér helyett az állami nyomdák kenyérjegyeket ontottak. Mindenki sorba állt, a férfiak hadi sorba, asszonyok, gyerekek kenyér sorba. Sok erőteljes legény és apa a saját lábán bement a kaszárnyába, hogy nemsokára a postás hozza őket vissza egy iv papíron. Jobbik esetben visszaküldtek mülábarakat vagy üvegszemeket helyettük. A Kövári-telep lakói közül is sokan kapták vissza így vagy úgy embereiket, csak Lázáréhoz nem jött semmi, még tábori levelezőlap se. Néha-néha kósza, rémes híreket hoztak nagyszáju szimulánsok, hogy agyonlőtték, mert többször szökni próbált a frontról. Mások kozáklándzsáról tudtak. Egyesek srapel találatról regéltek... Pedig Lázáréknak nagyon hiányzott az apa. Hatan nem bírták pótolni a kerestetét.

Az asszony mezei munkára járt a hostáti földészekhez, akik jobban fizettek a gyári munkánál, amíg nem jöttek a muszkafoglyok. A két nagyobbik fiu, Tamás és Ferenc a gyufagyárba járt és elég szépen kerestek, amíg nem hoztak szerbfoglyokat. A három külsőből a fellegvári kaszárnyák konyhái körül csatangolt, fazekakkal és hozták a zaccos svarc kávé vagy más ételmaradékot a kazánból, amíg egy cseh ezredet nem vezényeltek a huszonegyesek helyére. Lázárék ezzel aztán el is vették a háborút, pedig nekik csak akkor kezdődött el igazán.

Lázárné azonban rendületlenül íratta Tamással a táborilapokat a kétév előtti tábori postára az urának. Az írástudatlan asszony általi diktált leveleket a levélcenzurán buta hóborottnak tartották, amikor például ilyeneket olvashattak tőle: „Hogy gondolod ezt kedves uram? Két-év éppen elég volt nekünk is, neked is. Haggyátok már a fenébe, mert nyakig vagyok már ezzel az átkozott háborúval. Nem értem, miért nincs még vége, hiszen itthon mindent elfoglalt már a muszka meg a többi.“ Persze válasz sose jött. És ez hovatovább nyugtalanabbá tette Lázárnét. Beható, éjjeli beszélgetéseket folytatott az ágyban a gyerekeivel, hogy hol is lehet a baj? Az Istennél vagy Ferenc Jóskánál? Dehát az Isten jó, a király szelíd, hiszen ni, milyen ájtatosan imádkozik a falon a rá-mába szoritott képen. Összetett kézzel, lehajtott kopasz fejje! S a boldond nyomdász még föléje is írta: „Imádkozik a király“ — mintha azt nem látná még a vak is.

Hosszas okoskodás után végre abban egyezett meg a gyerekeivel, hogy biztosan szerencsétlen a ház, amiben már tiz éve laktak. Megszállta a rossz, mert valamelyik éjjel is álmában egy nagy sörgödrot látott kiásva, a szoba közepén. Nosza, gyorsan elköltözni innen, hogy minél hamarabb legyen vége a háborúnak és jöjjön haza a kedves ura. És költöztek, szinte minden hónapban más-máshova, mert csak nem akart vége lenni. Mikor bele fáradt a sok hurcolkodásba, hatásosabb katonaszabadító és békehhozó módszereket fedezett fel. Rejtélyes arccal számítani kezdte az ura alsónadrágjait különböző jósmókhöz. Éjjelkor pedig szembeállított két tükröt és addig akarta igazítani őket, amíg csak kilencszer nem tükrözi vissza egyik a másikat. Abban a kilencedik-

ben aztán megkell jelenjen élve vagy halva az ura. Boszankodott, megsapkázta a körülötte tolongó kölyköket, akik szintén látni akartak, de az asztal lökdösésével lehetetlenné tették a kilencedik tükörkép kialakulását. De miután magányosan se sikerült a művelet, mérgesen kiáltott fel:

— Ha térdig járom is a lábomat, akkor is kibabrálok én ezzel a pirosszemű háborúval...

Járt is makacsul. A kenyérjegy egynegyedét, a cukor felét, a fajegy egyrészét a csodatevő asszonyoknak hordta. De hordták mások is. Egész jós-ipar keletkezett a városban. A bakkancsszállítók, a kereszt-szállítók és a munició szállítók mellett ők szállították a reményt.

És tényleg, egy téli nap, úgy tizenhat karácsonya körül, mikor már lóhust se lehetett kapni, sem sorban, sem sor nélkül, Lázárné két-napos faluzás után felfedezte az igazi csodát. Félig megfagyva, de ki-mondhatatlan boldogan, ezzel toppant be, a kiéhezett, szekrényt tüzelő gyermekek közé:

— Árvácskáim, kilenc hét mulva itthon lesz apátok. Haza hozatom még a pokolból is, ne féljete!

A gyermekek, kivéve a legnagyobbat, Tamást, ujongva ugráltak körül a bátor anyjukat és Tamásra támadtak, miért nem örvend ő is velük?

— Azért, mert a halál erősebb édesanyámnál is — felelte csendesen.

— De nem halt meg, te gyászvitéz.

— Akkor a tábori csendőr nem engedi...

— Fűtyülünk rájuk — kiáltotta Lázárné — fűtyülünk az egész háborúra. — És titokzatos képpel beriglizte az ajtót, csendre intette a gyermekeket s azok feszült várakozása közben, óvatosan kipakolózott az eddig gondosan letakart szatyorból, és egy kis piros szemű, fekete kakast emelt ki az aljából. — Ez az, — mondta megilletődve. — Ez a kicsi kakas hozza haza apátokat, de senkinek ne szóljatok!...

Ordítózó ujongással rohanták meg a kioldott lábu, sántikáló, délcég kis kakast és simogatni akarták, de a piros szemű vitéz a kezük felé vágott görbe csőrével. Megdöbbenve és tisztelettel húzódtak vissza tőle, ráeszméltek, hogy egy olyan nagy szerepre hivatott madárral nem lehet csak úgy komázni. Hiszen ha jól meggondolják, hatalmasabb még a Jóistennél is, akit hiába kértek, hogy hozza vissza az édesapjukat. Többet tud a Vöröskeresztnél, aki nem bír választ adni: hova lett az ő szegény Lázárjuk. Nagy megrökönyödésükre viszont Tamás fitymálólag nézett a kis kakasra és vakmerően azt mondta:

— Tűrhető paprikás lenne belőle, mert a szegény embernek csak az biztos, amit megeszik.

Lázárné, azonban nyomban lehúzott neki egy súlyos pofont.

— Nesze te nagybélű, hát képes volnál a bendődbe rakni, felfalni az apád szerencséjét? Te, az embernek nemcsak hasa van, hanem szíve is. Hát nem sajnálsz, hát nem várod, hogy haza jöjjön?

A fiu égő arcára szoritotta tenyerét és dacosan visszafeleselt:

— A gyufagyárban még a szerbek is azt mondják, hogy a lánckereskedőket kell nélkülözni a tengernek és akkor mindenki haza jöhet a frontokról.

— Csakhogy itt nincs tenger!... — kotyogott közbe diadalmasan Ferenc, a tizenegy éves öcskös.

Erre már Tamás se tudott mit mondani, csak gyűlölködve nézte a hetyke, otthoniasan csipegető kis kakast, akinek hosszú spángát kötöttek az egyik lábára, aminek viszont a másik végét a kemence lábára

hurkolták, nehogy megszökjön az ajtónyitogatások alkalmával a rája váró nagy feladat elől. Egyébként mérges kurrogatásokkal vagdalta csőrével Lázárné gondos cipőjén a fényes gombokat.

Másnap aztán Tamás, fájó szívvel egy tarisznyában, az anyja parancsára elszállította a piros szemű kis kakast a Klétvízköze egy nagyfogú, törpe öreg asszonyhoz. Édesanyja homályos értelmű magyarázatai után megfogadta, hogy a kakast csak a bal hóna alatt viszi és soha nem fordul hátra, mert akkor elmegy a fekete kakas ereje. Ezt a nagyfogú vén asszony határozott utasítására kellett így csinálni, valamint azt is ő irta elő, hogy a kakas fekete és piros szemű legyen. Tamás szerepe sem volt véletlen, mert a vénasszony szerint csak az elsőszülött gyermek ártatlan segítsége alkalmas a kis kakas bűvös feladatának sikeres megoldásához.

Ezt mind elmagyarázta neki Lázárné és így meglehetősen beijedve érkezett meg az öreg asszonyhoz, a sétatér végére. Alacsony, horpadt mennyezetű szobában lakott. A mestengerendák közé szentelt cícusok voltak dugva. Falba ütött szegekről különböző nagyságú olvasó füzérek lógtak le. Köröskörül, a falak zsufolva voltak szent képekkel. Kicsikkel, nagyokkal, általában a roskatag ház, az elnyomott kerítés, a megdőlt fás kamara, mind-mind, mintha éppen térdre akarnának roskadni. A magasra vetett ágyon két fekete macska kukra tartott farokkal sétált, mint két mozgó kemence a füst csövel.

Tamás szinte didergett a félelemtől. Nehéz és homályos álmok jutottak eszébe, amiket az édesanyja mesélt. Várta, hogy milyen hajmeresztő segítséget kell nyújtania a kis kakasnak? Mindenféle zöld dolgokat képzelt össze-vissza. De Rebi néni egyelőre csak azt kívánta tőle, hogy estig fűrészljen fel annyi hasáb fát, amennyit csak bír.

Egész vasárnapját agyon birkózta egy akaratos, makacsul szoruló, buta fűrészszel. Este aztán a vénasszony szigorúan a kezébe nyomott egy halott katona kabátjából kihalott szürke posztódarabot, hogy az apja zsebkendőjébe csavarva dobják a tűzbe. Másnapra is magához rendelte. De csak este munka után mehetett hozzá. Ekkor fel kellett hasítania és elrakni a tegnap fűrészelt fát, végül hozatott vele két veder vizet.

Ez ellen lázadozni kezdett. Miért nem teszi már oda segíteni a kis kakasnak, s hova lett az, miért nem látja sehol? De az öreg asszony ráírta, hogy ne kérdezzen, ne akarjon tudni semmit, ha élettelen akarja viszont látni az apját és csinálja, amit parancsol, mert mindennek meg van a maga szent oka. És főképpen senkinek még a gyóntató papnak se merjen beszélni arról, ami itt történik.

Hallgatott. Mit is tehetne egyebet? — gondolta, ha nincs itt tenger, csak a befagyott Szamos, s annak ugyan hiába kergetik neki a lánckereskedőket. Már pedig éppen ideje volna, hogy haza kerüljön az öreg. A gyufagyárba járó fiuk példáján ő is így nevezte magában az apját, jóllehet az csak harminckét éves, ha él még.

Egész héten, minden este dolgozott tehát az öreg asszonynak. Vízet hordott, surolt, kihányta az uccára a havat. Hazatérőben pedig, hol egy szem paszulyt, hol egy darab tömjénet vitt haza, amelyeket mind a tűz emésztett meg...

Vasárnapra a fa kifogyott és újra fűrészelni kellett. Hát amint dolgozott a faskamrában, egyszercsak viszontulátta a fekete kis kakast. A polcon egy lábas hideg vízben uszott, fürdéshez illően szép tisztára kopasztva. Piros szemében pedig élettelen méltatlankodás borongott.

Ez a látvány megint lázítani kezdte, de nem mert szólani. Csak gyomrában mordultak fel a paprikásról álmodozó belső lények, akik undorod-

tak már a csirizes zablisztból főtt kenyerektől. De nem sok ideje maradt békebeli lakomákon tünődni, mert Rebi néni a szent szobába szólította és valami rövid szeget mutatott neki, amit papírba csavart és betétette a nagykabátja zsebébe...

— Többet nem kell, hogy gyere — mondotta. — Ezt a szeget beverítetek állól az asztal lapjában, amma a felére, ahol édesapád szokott ebédelni. Anyád minden találásnál tegyen föléje tányért, kanalat és öntsön neki is levest. Mikor valamennyien végeztetek az evéssel, érted, ne hamarabb, akkor egyétek meg közösen az apádnak tálalt holmit. Ha el nem veszited a szeget és mindent pontosan betartotok, akkor mához kilenc hétre, pont délben láthatatlanul beállít apátok, megeszi az ételt és ettől láthatóvá lesz... Na most hozz fiam két veder vizet, de vedd le a nagykabátod és aztán segítsen meg a Szűz Mária titeket...

Levetette a kabátot és hozott vizet, aztán rohant haza, alig ügyelve arra, amit az öreg asszony többször is utána kiáltott. „A szeget el ne veszítsd!” A Szamos jegére futott és fatalpú cipőjével boldogan akkorákat csicsonkázott, hogy azt hitte, rögtön az égbe csúszik. Néhányszor még jól oda is verte magát s az égen kiröhögte a hideg pofájú téli nap. Bánta is ő. Mikor kibabráltak a háborúval és ő is leszerelhet, kiállhat a kenyérkereső sorból. Reggel tovább lehet majd aludni megint, mint az öreg fiainak. És mindezt az a nyápic kicsi kakas, na és ez a kicsi szeg csinálja. A zsebébe nyúlt, hogy megcsodálja, de a szeget nem találta. A szeg nem volt sehol.

Lefel rohant a jégen, didergő ujjával matatott a jégpor között. Szárguldt vissza az uton, amerről jött, aztán megnézett minden centiméter helyet a földön. Megint vissza a jégre... Nincs és nincs. A napot fel kellene támasztani valami rúddal, mielőtt lecsúszna az égről, mert a sötétség, jaj a sötétség elnyeli a reményt is. De a nap könyörtelenül vigyorogva megszökött a gyalú havasok mögé. A hold meg összeszövetkezett a tábori csendőrökkel és valahol a messzi frontok fölött maradt világitani, hogy ne szökhessenek meg a harcosok, hogy emitt meg ne találhassa meg a harcos szabaditót. Bögve ment vissza az öreg asszonyhoz, hogy adjon más szeget. Még az udvarra sem engedte be. Más szegnek nincs hatása, mondotta ridegen, mert ezzel csak egyszer lehet próbálkozni. Még csak egy újabb fekete kakas se birna holt biztosan segíteni és sürgetően küldte, menjen, ne sirjon ott.

Csak késő éjjel mert hazamenni a borzasztó hírrel. Mikor a frontra ment az apjuk, nem jajveszékáltak úgy, mint most. Az édesanyja meg a kimerülésig pofozta és félőrülten egyre ezt kiáltozta:

— Apagyilkos, megölted az apádat. Menj, menj a szemem elől, a szeg nélkül ne gyere haza... menj... menj...

Az állomáson aludt a hortyogó katonák közt a váróteremben. Reggel újra kereste a szeget. Napok múlva is az öreg asszony háza körül ólálkodott esténként. Magához hasonló fiukat és lánykákat látott kibejárni hozzá. Egyszer aztán egy lányt látott sirva futkosni, földre hajló fejjel s a fagyos porban matatni. Nagyot gondolt erre. Megszólította a leányt:

— A szeget keresed?

— Honnan tudod? — kérdezte elámulva a lány.

— Te is vágtaal neki fát?

— Igen — tátotta el a száját még inkább a leány.

— Fekete kakast is hoztal? — sürgette Tamás.

— Nem, én sárgát hoztam, — és megint elpityeredett. — A szeget betette a kabátomba és küldött vizért... Aztán felvettem a kabátomat

és szépen elindultam haza... Kint azután a szeg nem volt sehol...

Egy hét alatt még két siró fiut látott így keresgélni a szent ház közelében. Édesanyjának elmesélte és annak a gyanújának adott kifejezést, hogy az öreg asszony elloppja a szegget, azalatt, míg vizért járnak....

— Azt a szent asszonyt mered így rágalmazni? Hazug, — torkolta le Lázárné. — Boldogtalanná tetted az életünket, a karácsonyunkat. Nem bírlak nézni, te hanyag kölyök.

Tamásnak a kölyök fájt a legjobban. Gyilkos is, hazug is, jó, de nem kölyök, ő kenyérkereső! De még ezt is vállalná, csak ne sirna-sóhajtozna anyja éjjelenként. Karácsony szombatján aztán munka közben kisütötte, hogy valami ajándékkal tisztára mossa magát. Tudja a kölyök, hogy kell megvigasztalni a siró nagyokat, az okosakat. A ládakészítőktől kért egy szeg és a nagykabát zsebében a varrás közé szurta. Előtte pedig otthon a lámpa mellett jó feltünőem, hogy testvérei is lássák, kifordította a zsebet, mintha meg akarná varrni és felkiáltott:

— Né ez meg miféle keménység?

— Egy szeg... — ordította a Feri öcskös és az egy szegből hamarosan „a szeg“ lett. Az elveszettnek hitt szeg. Gyorsan be a fejszét és még gyorsabban kip-kop-kop be alól az asztal lapjába. Elfelejtették az elmaradt karácsonyfát, minek az, mikor kilenc hét múlva lesz nekik az igazi karácsony.

Ezerkilencszáztizenhét lett, január és február. Lázárné szinte megőrült a várakozástól. Az esedékes napra kitakarította a lakást, a gyerekeket átzavarta a szomszédba, azalatt megfürdött a teknőben, mintha mennyegzőre készülne. A lóhust már hajnalban föltette főni, hogy ne legyen rágós, mert Lázár nem szereti. Végre megglódtak a déli harangok és valamennyien izgatottan lesték az apjuk részére kitálat levest... Bizony nem fogyott az, a kanál meg se moccant. Didergett a lóhus a kihült lében. Sápadt a Lázárné arca, egyre sápadt. Tamás lesütötte a szemét, hogy ne lássa a nagy búbanatot. Nagysokára átnyúlt az asztal felett az édesanyja cserlőgtől kimart keze, reszketve felemelte az apja tányérját és visszalöccsintette a fazékba. Sóhajtott egy nagyot, őket meg küldte a szomszédba, de egyik sem mozdult, tudták sirni akar... Tamás megnyalta a szája szélét és éppen mondani készült valamit, mikor kiabálva futott végig az udvaron az egyik szomszédasszony.

— Lázárné... Lázárné lelkem... jöjjön gyorsan, de nagyon gyorsan!

Lázárné szinte az ablakon rontott ki, nyomában az egész család.

— Lázárné lelkem... rendkívüli kiadás... Szentpéterváron a muszkák kikiáltották a... a békét és menekülnek a láncosok...

— Ugy-e mondtam, hogy a láncosok... — kiáltotta Tamás, de az öccse közbe vágott:

— Könnyű a muszkáknak, ott van tenger...

A bölcelet és a mindennapok: „Valljuk be, hogy napjainkban a filozófia bizony édeskevés befolyással bír az eseményekre. A középszerű ember sose gondol a filozófiára, ignorálja a bölceletet, amelyből nem hatol el hozzá más csak távoli hangok zavaros moraja. E tény főoka egészen nyilvánvaló: a legtöbb bölceleti szöveg nehéz és homályos. Sok modern gondolkodó olyan nyelven ír, amelyet más nem ért. Az átlagember dilemma előtt áll, hogy vagy megtanulja ezt a nyelvet, vagy pedig felmenti magát az alól, hogy a filozófiával foglalkozék. Csoda-e, ha a többség ez utóbbit választja? Ha a bölcelők számítanak rá, hogy figyeljenek szavukra, legelőbb is abba kell beletörödniük, hogy a nagyközönség is megértse írásaikat“. (Lord Samuel: a párizsi bölceleti kongresszuson.)